

MARIJANA SUKIČ

OD PRIJATELA DO SLOVENSKIH UTRINKOV (Informiranje v slovenskem jeziku med porabskimi Slovenci)

Pri osveščanju in krepitvi občutka pripadnosti narodnostni skupnosti ima zelo važno vlogo pisana oz. "slišana" beseda. Še posebej velja to za tako maloštevilno skupnost kot je slovenska v Porabju, ki je nekaj desetletij živela skoraj hermetično zaprta in ločena od svojega matičnega naroda, torej ni bilo nemotnega, naravnega pretoka informacij.

Sredstva javnega obveščanja (lahko) odigrajo pomembno vlogo pri ohranjanju in razvijanju maternega jezika oziroma pri posredovanju lastnih kulturnih vrednot ter vzpodbujanju in krepitvi kulturne zavesti.

Pri obravnavanju vloge javnih občil ne smemo ločeno proučevati lastnih občil slovenske manjšine na Madžarskem ker vplivajo na prebivalstvo našega prostora razen lastnih občil tudi sredstva javnega obveščanja večinskega matičnega naroda.

1. Kratek zgodovinski pregled

V Porabju so pisno besedo več sto let pomenili molitveniki, pesmarice, od začetka tega stoletja pa versko časopisje iz Prekmurja. Tako so dobivali od leta 1904 Kalendar srca Jezušovoga, Marijin list, od leta 1913 pa Novine.

O začetku domačega tiska v Porabju lahko govorimo od konca preteklega stoletja. "Dober pajdás" kalendarium je izhajal od leta 1899 do leta 1925. Mesečna revija "Priatelj" Imreja Augustiča je prvič izšla 15. septembra 1875 v Budimpešti. V zadnji številki v l. 1876 je zapisal naslednje: "Prejde ono lústvo, štero je brezi znanosti. I dōnok se najdo takši, ki eto kaplo našim Slovenom ne voščijo. Protivnicke so "Priatelj"-i zāto, ka zākoj naše slovensko lūdstvo obūdjava... Na sloboščino je samo vučen narod zreli. "Priatelj" za vas Slovene!" Zadnja številka mesečne revije je izšla 15. julija 1879.

Po drugi svetovni vojni je bila ustanovljena Demokratična zveza južnih Slovanov. Organizacija, ki je zastopala Srbe, Hrvate in Slovence na Madžarskem. Spomladi 1945. je začela izdajati časopis z naslovom "Naše novine". Časopis je približno eno leto izhajal v Battonyi, ko sta se uredništvo in tudi organizacija preselili v Budimpešto. Od leta 1946 je izhajal skupen časopis z imenom Narodne novine. Do leta 1970 je bilo objavljeno v tem listu le nekaj prispevkov v slovenskem jeziku izpod peresa Jožefa Langa in Franca Tota. Slovenska rubrika se je pojavila leta 1970, kar je na začetku pomenilo le toliko, da so bili slovenski članki zmeraj na isti strani in istem mestu objavljeni. Rubrika se je leta 1972 razširila na eno stran, ki je bila namenjena tako odraslim kot otrokom. S širjenjem slovenskega dela na 2 strani (leta 1978) in na 3 strani (leta 1983) je dobil "mladi rod" svojo stran in tudi odraslim je bilo namenjeno več zanimivega branja. Od leta 1983 je bila pri uredništvu Narodnih novin zaposlena slovenska novinarka Marija Bajzek-Lukač, ki je urejala slovenski del (Ljudski list) časopisa do 1988.

Kljub širjenju slovenskega dela, časopis med slovenskimi bralci ni bil preveč priljubljen. Povprečno je imel letno manj kot 50 naročnikov.

1.2. Porabje v vsako porabsko hišo

Po demokratičnih spremembah na Madžarskem je razpadla tudi Zveza južnih Slovanov in manjšine, združene v tej organizaciji so si ustanovile lastne organizacije. Tako je bila 27. oktobra leta 1990 v Gornjem Seniku ustanovljena Zveza Slovencev na Madžarskem. Ker se je zveza zavedala, da je "informacija oblast", si je zastavila kot enega glavnih ciljev ustanovitev lastnega časopisa.

14. februarja 1991 je izšla prva številka Porabja. Štirinajstdnevnik, ki ga tiska ID SOLIDARNOST v Murski Soboti je izhajal do začetka decembra na šestih straneh. Prvo leto so tiskali časopis v 700-ih izvodih, od tega je bilo namenjeno 600 Porabju, ostalih 100 izvodov pa Sloveniji. Ker uredništvo zaradi visoke cene poštnih uslug lista ni širilo preko pošte (prodajal se je po vseh trgovinah, cerkvah in šolah v Porabju) je bila distribucija precej negotova. Večkrat se je zgodilo, da je ostalo veliko izvodov v uredništvu.

Od decembra 1991 izhaja časopis na osmih straneh in od leta 1992 v 800-ih izvodih. 700 izvodov pride v porabske hiše oziroma slovenske domove drugod po Madžarskem. Uredništvo se je namreč dogovorilo s samoupravnimi organi porabskih vasi, da svojim občanom naročijo edini slovenski časopis, ki izhaja na Madžarskem. Ker je uredništvo pri teh vaških organih naletelo na razumevanje, časopis prispe vsak drugi teden skoraj v vsako porabsko hišo.

Uredniški odbor (sodelujeta tudi novinarja iz Murske Sobotice) se je odločil, da je treba najti pravo razmerje med slovenskim knjižnim jezikom in porabskim narečjem, kajti v nasprotnem primeru bi se lahko zgodilo, da bi ljudje zavračali časopis. List informira bralce predvsem o dogajanjih ožjega prostora.

1.3. Časopisi večinskega naroda

Velik del svojih potreb po obveščeniosti zadovoljujejo Slovenci v Porabju prek občil večinskega naroda. Naj omenim izmed madžarskih časopisov le dnevnik Železne županije "Vas Népe", katerega ima naročenega skoraj vsaka porabska družina. Dnevnik naročujejo zaradi tega, da bi se informirali o dogodkih širšega prostora. Treba je pa povedati, da je po osamosvojitvi Slovenije v ta "širši prostor" vse bolj vključena tudi Republika Slovenija.

1.4. Časopisi matičnega naroda

V Monoštru in po vseh vaseh slovenskega Porabja zaman iščemo na prodajnih mestih dnevnik in tednik iz Slovenije. Nekaj družin dobiva Pomurski Vestnik, ali kakšne druge revije, ki jim jih naročajo sorodniki ali znanci v Sloveniji.

Madžarska pošta in PTT podjetje iz Slovenije sta konec julija 1992 podpisali pogodbo o zamenjavi remitende. Tako prihaja v Porabje tedensko od 100 do 150 raznih dnevnikov, tednikov, revij (Naša žena, Jana, Moj mikro, Gospodarski Vestnik itd.). Zveza Slovencev periodike razpošilja po vseh inštitucijah, šolah, vrtcih itd.

S samoupravnimi organi v Porabju se je slovenska organizacija dogovorila, da remitendo razdelijo med prebivalci. Tako pride del slovenskega časopisja (četudi z zamudo) v roke porabskih bralcev.

2. Radio in televizija

2.1. Slovenske oddaje radia Győr

Od 1979 so na madžarskem radiu redne oddaje v slovenskem jeziku. Do leta 1984 se je oddaja vrtela vsako drugo nedeljo in je trajala 15 minut. Od začetka do leta 1981 je oddajo urejala Marija Kozar-Mukič, ki je končala v Ljubljani na Filozofski fakulteti slovenščino in etnologijo. Njo je zamenjal Franček Mukič, ki je urednik oddaje vse do danes. Od 1. aprila 1984 so oddaje polurne in tedenske. Oddaje imajo dvojno vlogo; po eni strani seznanjajo poslušalce v Porabju s političnimi, kulturnimi in gospodarskimi dogodki, po drugi strani pa imajo izjemen pomen pri negovanju in razvijanju jezika. Priljubljenost oddaj je pripisati temu, da so pogovori, reportaže, nekateri komentarji v porabskem narečju. Poslušanost te oddaje je skoraj 100 odstotna, oziroma je bila vse do 12. januarja 1992, ko je začel radio Győr oddajati na vzhodni UKV dolžini. Do takrat je namreč omenjena lokalna postaja oddajala na zahodni UKV dolžini in je bila njena slišnost precej dobra tudi v slovenskem Porabju. Po naših raziskavah (Porabje 2. št. v letu 1992) ima v Monoštru in okolici zelo malo ljudi sprejemnika z vzhodnim UKV-jem. Ne bi upala trditi, da je bil ta ukrep protimanjšinski, kajti nova valovna dolžina ne velja le za slovenske oddaje omenjena lokalne radijske postaje, temveč za ves program Radia Győr in tudi za ostale radijske postaje na podeželju. Toda medtem, ko madžarski poslušalci lahko izbirajo iz ničkoliko postaj in oddaj, so Slovenci v Porabju "skoraj" zgubili svojo edino radijsko oddajo.

2.2. Radijske oddaje slovenskih radijskih postaj, namenjene porabskim Slovencem

V Porabju so precej poslušane nekatere oddaje slovenskih radijskih postaj, predvsem Murski val (Radio Murska Sobota). Ljudje razen glasbenih oddaj radi poslušajo oddaje, ki govorijo o njih.

Prva oddaja namenjena Porabju na radiu Murska Sobota se je odvrtela 1. januarja 1971. Penajstminutna oddaja je bila na sporedu vsako zadnjo nedeljo v mesecu. Imenovala se je Porabska nedelja. Kmalu je oddaja postala štirinajstdnevna. Do prvih večjih sprememb je prišlo leta 1978. Takrat se je oddaja preimenovala v "Doma in onkraj meja". Postala je tedenska in polurna, v njej je bil tudi glasbeni del "Čez tri vode, čez tri gore". Oddaja je obravnavala tudi teme o življenju pomurskih Madžarov, gradiščanskih Hrvatov in Slovencev na Štajerskem.

V začetku leta 1991 je oddaja dobila novo ime, Panonski odmevi, in je bila zelo poslušana v Porabju vse do takrat, dokler je niso "preselili". Od začetka leta 1992 so jo vrteli od 18.00 uri namesto ob 13.00 uri. Do tega je prišlo zaradi delitev valovnih dolžin. Od zadnjega tedna v decembru bo oddaja na sporedu v zgodnjih dopoldanskih urah od 8.10 do 8.30.

Oddaja Sotočje, za katero je bil pobudnik radio Maribor, je stara 15 let. Pripravljale so jo lokalne radijske postaje - Koper, Nova Gorica, Murska Sobota, Maribor. Pred tremi leti je Radio Murska Sobota izstopil, od takrat pripravlja porabske prispevke novinar radia Maribor. Oddaja ima približno enaki koncept kakor TV oddaja Slovenci v zamejstvu, torej poroča o življenju narodnosti v Avstriji, Italiji in na Madžarskem. Oddaja je običajno dolga petdeset minut in je

na sporedu na prvem programu radia Slovenija vsak ponedeljek ob 20.00. Radio Maribor predvaja oddajo Sotočje vsak ponedeljek ob 18.00 uri.

2.3. Televizijska oddaja Naš ekran

Od začetka 80-ih let se je v pečujmskem studiu madžarske televizije pripravljala oddaja Naš ekran. Tedenska oddaja je bila zamišljena po istih načelih kot tednik Narodne novine, torej naj bi se predvajali prispevki o življenju Srbov, Hrvatov in Slovencev. Zaradi oddaljenosti Porabja od pokrajinskega studia in zaradi tega, ker v uredništvu ti. južnoslovanskega programa ni delal nobeden Slovencev, so bili prispevki iz Porabja prav redki. Do spremembe je prišlo v sredini leta 1992, ko se je ustanovilo samostojno srbsko uredništvo v Budimpešti ter kmalu tudi slovensko v regionalnem studiu v Sombotelu.

2.4. Slovenski utrinki

Oddajo "Slovenski utrinki" pripravljajo v regionalnem studio 2. programa madžarske televizije, kjer sta zaposleni dve sodelavki slovenske narodnosti, ter svetovalka. Tehnično opremo zagotavlja regionalni studio. Prvo oddajo v slovenskem jeziku so predvajali 10. oktobra leta 1992. Oddaje so na sporedu vsako drugo soboto od 10.45 do 11.05.

2.5. Slovenci v zamejstvu

Prva oddaja je bila na sporedu 16. januarja 1983. Koncept oddaje je v osnovi od takrat nespremenjen, obravnava Slovence v treh sosednjih državah. Prvih pet let se je oddaja začela s pregledom aktualnih dogodkov, temu so sledili trije prispevki. Ker je oddaja mesečna, so bili dogodki večkrat zastareli, zato so pregled opustili. Oddaja je na sporedu drugi torek v mesecu, ob 17.30. Oddajo običajno ponovijo ob četrtkih na prvem programu.

3. Predlogi

V zadnjih dveh letih je opazna precejšnja sprememba v informiranju slovenske manjšine v Porabju (časopis Porabje, samostojna TV-oddaja). Pri uredniških medijev Slovencev v Porabju se postavlja vprašanje vzgoje in usposabljanja lastnih kadrov. V perspektivi je namreč treba razmišljati o tedniku in tedenskih televizijskih oddajah. Za slovensko oddajo radia Győr je treba spet zagotoviti ustrezno valovno dolžino kajti zaradi neprimerne valovne dolžine se oddaja vrti skoraj v "prazno".

Treba bi bilo izboljšati tehnične možnosti za sprejemanje 2. programa madžarske televizije ter televizije Slovenije.

Podlaga za izvršitev teh nalog je lahko dvostranski sporazum o zaščiti madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter slovenske manjšine na Madžarskem.

Summary

FROM PRIJATEL TO SLOVENSKI UTRINKI

The authoress discusses certain aspects of the role of media in the Slovene language among the Slovenes of Porabje. After a brief historical survey, she deals specifically with the paper *Porabje*, and with the impacts of the majority as well as parent nation's papers. Especially emphasized are the Slovene programmes of the radio Gyor, as well as Slovene radio stations' programmes for Slovenes of Porabje. TV programmes in the Slovene language are an important novelty. The article concludes with suggestions concerning further expansion of media messages in the Slovene language.